

Investiční rozvoj malých a středních podniků pro budoucí konkurenceschopnost

Česká vláda projevila v poslední době nebývalou aktivitu v oblasti vytváření podmínek pro intenzivní růst české ekonomiky. V průběhu několika týdnů byly od března tohoto roku schváleny hned tři významné programové dokumenty. Jedná se především o Inovační strategii 2019–2030, dále o Koncepti rozvoje kapitálového trhu 2019–2023 a Národní strategii umělé inteligence v ČR. Tato opatření směřují tentokrát výrazně i do segmentu malých a středních podniků (MSP), včetně start-upů a zejména tzv. mikropodniků typu rodinných firem, které právě mají s financováním největší problémy.

Česká republika netrpí nedostatkem koncepčních programových dokumentů. Podstatně horší už je to s jejich realizací, segment malých a středních podniků (MSP) nevyjímaje. Doufejme, že zmíněné dokumenty znamenají skutečný obrat k lepšímu i pro MSP v Česku. A mohlo by tomu tak skutečně být, jelikož jak vyplývá z diskuse na 9. mezinárodní konferenci Finanční trhy, kterou uspořádala Vysoká škola finanční a správní v květnu, významným společným rysem těchto dokumentů je jejich provázanost zaměřením i obsahu, což představuje následně výhodu v rámci jejich efektivní realizace.

Je nejvyšší čas, protože slábnoucí konjunktura signalizuje pokles v hospodářském cyklu, a to navíc v podmínkách nástupu nových technologií, především digitalizace a robotizace produktových procesů, které přináší například koncept Průmysl 4.0. S implementací nových moderních metod a konceptů v celé ekonomice se však nabízí otázka: Má v této situaci vůbec smysl usilovat o podporu rozvoje domácích MSP, když nositelem extrémně investičně náročných, sofistikovaných a robotizovaných výrobních systémů, linek a produktových komplexů jsou v posledních letech zejména největší, kapitálově vybavené a technologicky nejvyspělejší globální firmy? Jaké jsou tedy základní makroekonomické argumenty ve prospěch rozvoje MSP v podmínkách české ekonomiky na prahu třetí dekády 21. století?

Malé a střední podniky jako polovina české produktivní ekonomiky

Podnikatelskou činnost vykonávalo podle statistiky ČSÚ v roce 2017 v ČR celkem 1 150 302 právnických a fyzických osob s počtem zaměstnanců do 250, splňujících definici MSP. Z toho fyzických osob bylo 876 957 a právnických osob 273 345. Podíl malých a středních podniků na celkovém počtu aktivních podnikatelských subjektů v roce 2017 byl 99,8 procenta.

Více než osm z deseti firem považuje inovace za důležité, tři z deseti dokonce za velmi důležité. Nejčastější typy implementovaných inovací jsou procesní a produktové.

Malé a střední podniky vytvořily výkony v výši 4 792 814 mil. Kč. (graf 1) To představuje meziroční zvýšení o 107 116 mil. Kč (o 2,3 procenta). Podíl MSP na celkových výkonech podnikatelské sféry v roce 2017 dosáhl úctyhodných 48,3 procenta.

Přidanou hodnotu vytvořily malé a střední podniky v objemu 1 722 130 mil. Kč, s meziročním přírůstkem pět procent. Podíl MSP tak na celkové přidané hodnotě podnikatelské sféry v roce 2017 dosáhl 54,6 procenta, což představuje přibližně stejný procentuální podíl na celkovém objemu přidané hodnoty jako v roce 2016 a v předchozích letech.

Malé a střední podniky tak dlouhodobě potvrzují svoji významnou makroekonomickou roli právě ve zhodnocení vstupů měřeno přidanou hodnotou. S podílem na celkových výkonech 48,3 procenta tak příznivě kontrastuje v celoročních dosažených objemech 54,6 procenta celkové hodnoty přidané MSP v rámci podnikatelské sféry v ekonomice Česka.

Jedním ze zdrojů trvale vyšší efektivity MSP je i velmi střízlivý vývoj mezd. Mzdové náklady MSP dosáhly v roce 2017 objemu 561 403 mil. Kč, tj. o 21 928 mil. Kč více než v předchozím roce (graf 3). Růst mezd tak v roce 2017 přinesl zaměstnancům MSP o 4,1 procenta vyšší odměnu za práci. Tempo růstu celkových mzdových nákladů v podnikatelské sféře však bylo bezmála dvojnásobné. Dosáhlo na hodnotu 7,8 procenta.

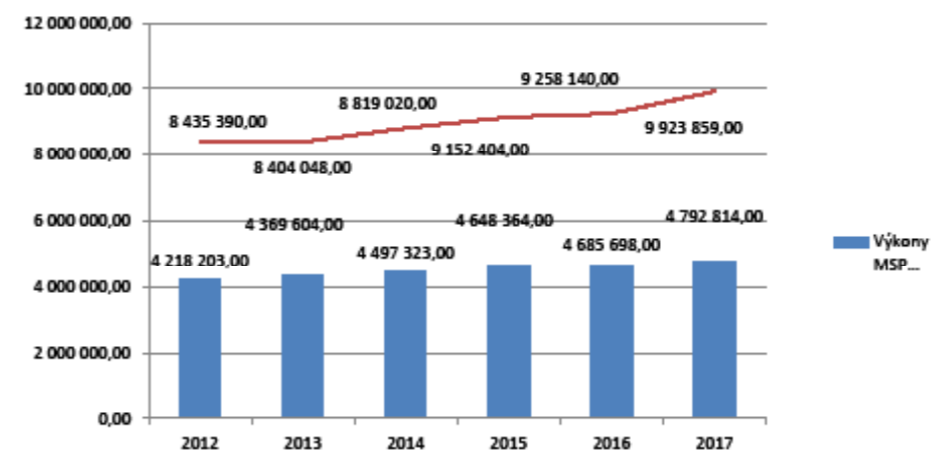
Shrňme si uvedené skutečnosti. MSP v Česku, se svojí příznačně velmi rozptýlenou vlastníckou strukturou, tvoří 99,8 procenta aktivních podnikatelských subjektů. Na celkových výkonech podnikatelské sféry se podílí bezmála 50 procenty, na přidané hodnotě bezmála 55 procenty z celku. Mzdové náklady MSP výrazně omezují, a v důsledku toho mají produktivitu práce z přidané hodnoty v zásadě dvojnásobnou oproti průměrné úrovni podnikatelských subjektů v Česku. Až potud bychom mohli zdvihnout vítězoslavně pomyslný akademický prst a dát MSP za podnikatelský vzor ostatním, větším firmám, včetně největších oligopolních hráčů v českém podnikatelském prostředí. České MSP zřejmě vědí jak na to. Věc má ale háček a tím je budoucnost. Přesněji řečeno udržení konkurenceschopnosti českých MSP v příštích letech. Klíčem ke konkurenceschopnosti a obecně k prosperitě v budoucnosti je i pro MSP investiční rozvoj, zaměřený především na inovace v hlavních hodnototvorných procesech firem.

Inovační apetit malých a středních firem

Asociace malých a středních podniků (AMSP) provedla v červenci 2018 průzkum pod názvem Inovace v malých a středních českých firmách. Výsledky ukazují řadu významných východisek a trendů, které nepochybně hrají zásadní roli a v budoucnosti budou výrazně ovlivňovat zaměření produktivních inovačních investic MSP. Hlavní závěry průzkumu jsou povzbudivé. Firmy zaměřují inovace na zvýšení tržeb nebo přidané hodnoty, nikoli však na růst hodnoty firmy. Znamená to, že v Česku převládá u majitelů MSP přístup strategického investora, který rozvíjí podnik v dlouhé časové perspektivě, nikoli za účelem jeho rychlého zhodnocení a následného prodeje.

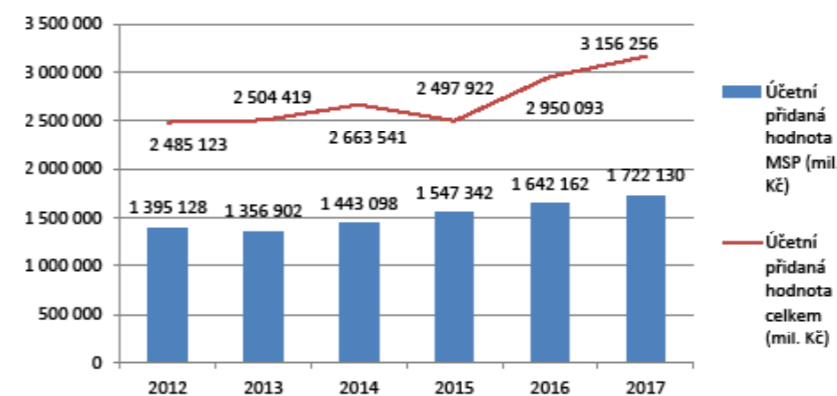
Více než osm z deseti firem považuje inovace za důležité, tři z deseti dokonce za velmi dů-

GRAF 1 Výkony podnikatelské sféry v ČR v letech 2012–2017

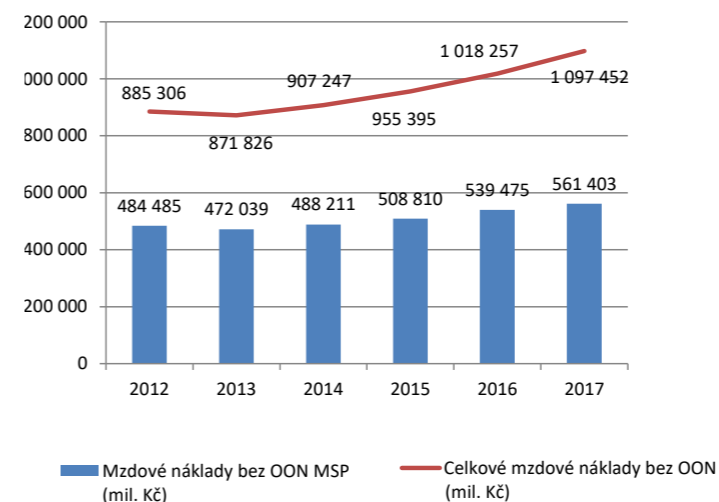
ZDROJ: ČSÚ

GRAF 2 Účetní přidaná hodnota podnikatelské sféry v ČR v letech 2012–2017

ZDROJ: ČSÚ

GRAF 3 Mzdové náklady v podnikatelské sféře v ČR v letech 2012–2017

ZDROJ: ČSÚ

”
Netradiční formy financování, jako je crowdfunding, business angels a private equity / venture capital, se objevují stále častěji zejména v segmentu start-upů, ale pro stovky a tisíce MSP v Česku budou v příštích letech stěžejním východiskem.

ležitě. Nejčastější typy implementovaných inovací jsou procesní a produktové. Tento trend je mimořádně povzbudivý z hlediska udržení dosavadní vysoké úrovně produktivity práce a přidané hodnoty.

Investice do inovací v MSP v posledních pěti letech mírně vzrostly. Malé a střední firmy investují do inovací 10,2 procenta svého obrátu, což je řadí do první desítky v EU. Významná je struktura zdrojů investic, které vybrané firmy vynaložily na inovace. Celých 68 procent firem investovalo z vlastních zdrojů. Další 21 procent jen z poloviny z cizích zdrojů. Kromě vlastních zdrojů firmy pro financování inovací využívají MSP často také státní podporu nebo bankovní úvěry. Potvrzuje se tak dlouhodobý trend, kdy více než polovina firem investuje do inovací prostřednictvím evropských fondů. Celých 57 procent respondentů financovalo své inovace z evropských dotací, 56 procent z bankovních zdrojů a 48 procent MSP využilo různé formy státní podpory. Očekávané omezení objemu evropských dotací tak představuje reálné riziko pro financování MSP, pokud by nebyl vytvořen nový systém financování na bázi finančních instrumentů MSP z kapitálového trhu.

Jako bankovní investiční zdroj pro inovace uvádějí MSP nejčastěji bankovní úvěry od KB, České spořitelny a ČSOB. Následují UniCredit, Moneta a Raiffeisenbank. Malé a střední firmy v Česku tedy zřejmě velmi dobře chápou klíčovou roli inovací pro úspěšnou budoucnost. Jak je to ale s jednou z rozhodujících podmínek úspěchu inovačního procesu, s investováním v oblasti MSP?

Investice klíčem k budoucnosti

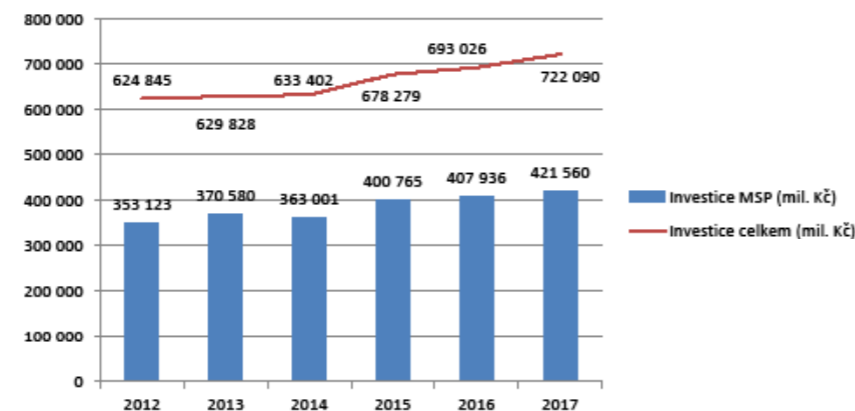
Investice malých a středních podniků v roce 2017 dosáhly podle ČSÚ 421 560 mil. Kč, což je o 13 624 mil. Kč více než v roce 2016, tj. o 3,3 procenta (graf 4). Podíl malých a středních podniků na investicích podnikatelské sféry v roce 2017 byl výrazný, 58,4 procenta, a odpovídal jejich podílu na vytvořené přidané hodnotě. Oproti roku 2016 se ale jednalo o snížení podílu o 0,5 procentního bodu.

Data uvedená ve Zprávě MPO ČR o vývoji a podpoře MSP v roce 2017 však signalizují i rychlejší růst investování v celé podnikatelské sféře v Česku oproti vývoji v segmentu MSP.

Zatímco od roku 2016 se investice v celkových objemech v podnikatelské (korporátní) sféře v Česku zvyšovaly, jak ukazuje graf, konkrétně v roce 2016 o 2,1 procenta a v roce 2017 o 4,1 procenta, v českých MSP došlo podle statistiky ČSÚ k utlumení dynamiky investičních procesů. Konkrétně v roce 2016 vykazovaly MSP investiční růst celkem jen o 1,8 procenta a v roce 2017 jen mírné zlepšení na 3,3 procenta.

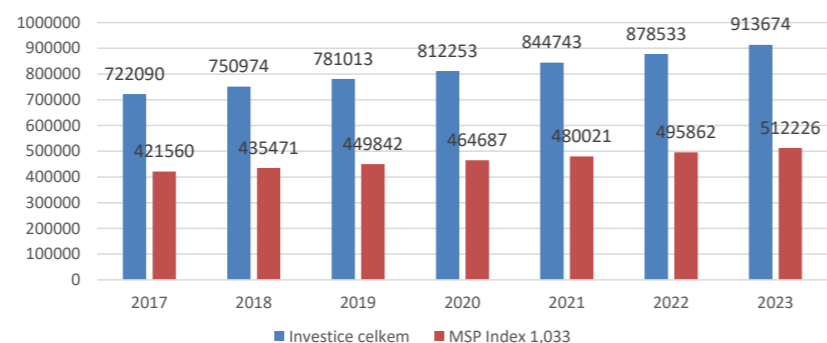
Rozdíly mezi celkovou dynamikou investičního rozvoje celé korporátní sféry a rozvojem investic v segmentu MSP ovšem na první pohled nevyhlížejí nikterak dramaticky. Navíc i v minulosti vlivem turbulencí na finančních

GRAF 4 Vývoj investic v podnikatelské sféře v ČR v letech 2012–2017

ZDROJ: ČSÚ

GRAF 5 Prognóza investičních výdajů MSP v ČR v letech 2017–2023

ZDROJ: ČSÚ

tržích v období překonávání následků finanční krize docházelo k významným výkyvům i ve vývoji objemů nefinančních sektorových investic. Navíc výsledky roku 2018 a 2019 v oblasti bankovního financování korporátů signalizuje ČNB jako velmi dynamické.² Přirozeně poněkud jiný vývoj můžeme v detailu výsledků zachycených statistikou zaznamenat v oblasti průmyslu, stavebnictví, obchodu i služeb. Pomineme-li však tyto často se eliminující faktory, je z hlediska další perspektivy nezbytné položit si otázku, jak by se v horizontu příštích pěti let, (v období do roku 2023³) projevil pokračování dosavadní tendence slábnutí investiční aktivity MSP oproti dynamice celkového investičního rozvoje v celé české korporátní sféře.⁴

Předpokládejme tedy v prognóze investičních výdajů v letech 2018–2023, vytvořené na bázi triviálního lineárního modelu, že v optimální variantě porostou investice MSP v průměru stejným meziročním tempem čtyř procent, jakého bylo dosaženo do roku 2017 v celé korporátní sféře. Oproti tomuto vývoji předpokládáme pesimistickou variantu pro vývoj v segmentu MSP, kde by se ve stejném období zvyšovaly investice jen tempem dosaženým do roku 2017, tedy 3,3 procenta. Výsledky znázorňuje graf 5. Bez dalšího statistického zpracování ukazuje grafické vyjádření modelu skutečnost, že i velmi malý rozdíl v trendu posi-

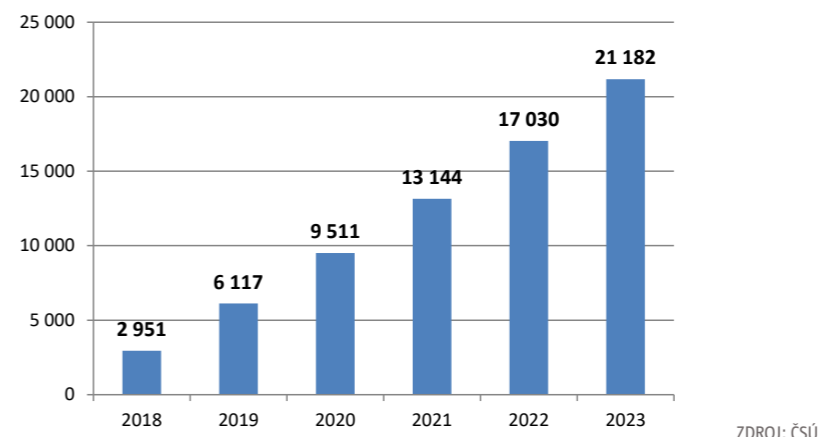
lování investic, necelé jedno procento, znamená zřetelné rozevirání nůžek mezi investičním rozvojem celé podnikatelské sféry a segmentu MSP v příštích letech.

Kvantifikace předpokládaných rozdílů proinvestovaných prostředků v MSP v absolutních hodnotách v mil. Kč mezi oběma trendy 3,3procentního a čtyřprocentního růstu, tedy mezi pesimisticky nastavenou dynamikou investičního růstu MSP a aktuální variantou modelu, ukazují neradostný výsledek, že pokud by v příštím období rostly investice MSP v Česku v průměru jen o 0,7 procenta pomalejším tempem než investice v celé české korporátní sféře, mohlo by se zvýšit riziko zaostávání investičního rozvoje českých MSP v příštích pěti letech postupně až k objemu 21 mld. Kč v roce 2023 (graf 6). Celkově by za toto období hrozilo zaostávání investic MSP v celkovém objemu bezmála 70 mld. Kč.

Zdroje

Reálné riziko významného zaostávání investiční aktivity MSP v Česku, zejména z hlediska inovačního procesu, se všemi snadno představitelnými makroekonomickými důsledky (viz úvod textu) je třeba včas řešit. Investování jako náročný a rizikový proces je i v segmentu MSP podmíněno řadou faktorů. Mimo lidské zdroje, výzkum a technologie (které řeši

GRAF 6 Prognóza zaostávání investičního vývoje MSP v ČR v letech 2018–2023

ZDROJ: ČSÚ

strategie umělé inteligence) je základní podmínkou úspěchu kromě rychlosti i dostupnost investičních zdrojů. Jak ukazuje zmíněný průzkum investičního rozhodování, majitelé MSP v Česku preferují pro investice vlastní zdroje. Tedy zejména zisk z minulých let. Jeho kumulace do potřebného objemu k pokrytí investičních výdajů však vyžaduje delší časové období. Současná fáze revolučních technologických změn však probíhá v ostré konkurenci, a z tohoto důvodu v globálním i kontinentálním měřítku v EU ve velmi krátkých časových intervalech. Navíc urychlování technologického rozvoje přináší zkracování inovačního investičního cyklu velmi často před dobu amortizace pořízené investice. V této aktuální situaci nezbyvá než obrátit pozornost k cizím zdrojům využitelným pro investiční a inovační procesy.

Kromě dotací, jejichž doba pominula s koncem tohoto desetiletí, přichází v úvahu všechny dostupné zdroje. Leasing je východiskem pro běžné investice a jeho potenciál není zcela jistě v ekonomice Česka vyčerpán. Řada MSP, především malých firem, však nesplní podmínky leasingových společností nebo jsou pro ně leasingové splátky příliš vysoké, a uchylují se proto k tradičnímu bankovnímu úvěru. V této formě hrají roli především požadavky na bonitu úvěrového klienta, kterou podle Basel III není řada zejména nejmenších, tzv. mikropodniků, rodinných firem a živnostníků schopna splnit. Zejména jejich schopnost (kapacita) splácet, která se projevuje v ukazateli RVA, je velmi často vyčerpána na zajištění zdrojů provozního financování (kontokorent). V rámci vyhlášených programů podpory financování MSP významně pomáhá činnost Českomoravské záruční a rozvojové banky. V uplynulém roce poskytla podporu MSP ve výši 11,9 mld., z toho formou záruky celých 11 mld. Kč. Drtivou většinu projektů (98 procent) realizovaly na území ČR malé podniky (tj. podniky s méně než 50 zaměstnanci). Přičemž z větší části šlo dokonce o projekty malých podnikatelů zaměstnávajících maximálně devět osob. Zdroje podpory financování MSP jsou však omezené a i tato finanční instituce přechází postupně na princip podpo-

ry pomocí finančních nástrojů, tedy na základě návratnosti finančních prostředků.

Netradiční formy financování, jako je crowdfunding, business angels a private equity / venture capital, se objevují stále častěji zejména v segmentu start-upů, ale pro stovky a tisíce MSP v Česku budou v příštích letech stěžejním východiskem. Nezbyvá tedy než jako ve všech vyspělých ekonomikách obrátit pozornost a zajistit reálné podmínky pro financování investičního rozvoje MSP z kapitálového trhu. Tuto perspektivu velmi podrobně a konkrétně řeší z hlediska reálných východisek již zmíněný dokument Koncepce kapitálového trhu 2019–2023. Neomezuje se jen na všechny dostupné formy a možnosti získávání kapitálu z trhu, ale ukazuje možnosti řešení i pro malé MSP. Zde jsou v zásadě dvě možnosti. Otevření základního kapitálu MSP novými společníky, resp. novými akcionáři novými emisemi akcií. Což není řešení pro malé ani pro řadu středních firem s nízkým základním kapitálem. Navíc přináší řadu nových rizik pro stávající majitele firem, kteří jsou k oběma formám v Česku, zejména v malých firmách, silně averzivní. K tomu je třeba připočítat fakt, že neexistuje funkční kapitálový trh pro posilování ekvity MSP. V počátcích je program pražské burzy cenných papírů pod názvem Start. Jeho omezením jsou však vysoké náklady na emise nových akcií, a je tak efektivní jen pro střední podniky na horní hranici velikosti z hlediska počtu zaměstnanců i obrátu.

Poslední, ale v zásadě nejperspektivnější cestou je forma malých emisí dluhopisů (v jednotkách mil. Kč), zvládnutelná i pro malé, například rodinné podniky s několika zaměstnanci. I tyto subjekty potřebují naléhavě investiční zdroje, které by jim, včetně živnostníků, usnadnily práci a udržely jejich konkurenceschopnost. Současná liberální úprava regulace podle nařízení orgánů EU však přinesla v hranici ročního ekvivalentu emisí do 1 mil. eur od roku 2012 v této zcela neorganizované části primárního dluhového kapitálového trhu chaotické a zcela netransparentní tržní prostředí s řadou spekulativních, extrémně rizikových dluhových instrumentů. Východis-

Arnošt Klesla

Vysokoškolský pedagog, aktuálně působí na VŠFS a VŠE v Praze. Absolvoval VŠE v Praze a krátkodobě kurzy bankovníctví a kontroingu v Rakousku a Švýcarsku. Počátkem 90. let působil jako bankovní top manažer, zakladatel a člen prezidia Burzy cenných papírů Praha a České bankovní asociace. Má odbornou specializaci na finanční řízení podniku, finanční trh a management finančních institucí, je expertem kontroingu, v ekonomické teorii behaviorální ekonomie a financí.

ko z této situace ukazuje právě Koncepce kapitálového trhu 2019–2023, kterou regulatorní orgány i subjekty obchodující na českém kapitálovém trhu přivítaly. Realizace námětů a východisek uvedeného dokumentu pro rozšíření i prohloubení férového kapitálového trhu i pro financování MSP bude rozhodující podmínkou, zda se malým a středním firmám otevře nový, tolik potřebný zdroj pro investice, včetně inovací pro konkurenceschopnost.

[1] V termínu uzávěrky tohoto vydání nebyly výstupy roku 2018 k dispozici.

[2] Meziroční tempo růstu bankovních úvěrů nefinančním podnikům v březnu 2019 dosáhlo 6,2 %. Firmy včetně MSP zřejmě využily vyšších objemů tržeb, především z exportních zakázek, a posilovaly stálá aktiva cestou produktivních investic s využitím bankovních (úvěrových) zdrojů.

[3] Do očekávaného termínu ukončení mandátu současné vlády ČR

[4] Umocněnému (doufejme) navíc aktuálními opatřeními vlády k podpoře inovační strategie do roku 2030.

B Text Arnošt Klesla
www.bankovnictvionline.cz